

Изданието е реализирано с финансовата подкрепа на
Министерството на културата.

През настоящата година работата на издателството се подкрепя от Национален фонд „Култура“ в рамките на проект по програма „Едногодишен грант“ – 2022 г.

серия

VARIUS

Издателска къща **КК** – Критика и Хуманизъм
е член на
Международния алианс на независимите издатели

Издаването на това произведение беше подкрепено от ТРАДУКИ, литературна мрежа, в която са включени Федералното министерство за европейски и международни въпроси на Република Австрия, Министерството на външните работи на Федерална република Германия, Швейцарската културна фондация „Про Хелвения“, Австрийското сдружение на преводачите и преводачите (Литературна къща Виена) по възложение на Федералното министерство за изкуство, култура, държавна администрация и спорт на Република Австрия, Гюте-институт, Фондация „С. Фишер“, Словенската агенция за книгата, Министерството на културата и медиите на Република Хърватия, Министерството на обществото и културата на Княжество Лихтенщайн, Фондацията за култура на Княжество Лихтенщайн, Министерството на културата на Република Албания, Министерството на културата и информацията на Република Сърбия, Министерството на културата на Румъния, Министерството на образованието, науката, културата и спорта на Черна гора, Лайпцигският панаир на книгата, Министерството на културата на Република Северна Македония, Министерството на културата на Република България.

юрген
хабермас

едно **ново**
СТРУК
ТУР
НО

и з м е н е н и е на
публичността
и делиберативната политика

превод Стилиян Йотов

КС

Jürgen Habermas

Ein neuer Strukturwandel der Öffentlichkeit und die deliberative Politik

**„Hat die Demokratie noch eine epistemische Dimension?
Empirische Forschung und normative Theorie“**
(Jürgen Habermas, *Ach, Europa*, Suhrkamp, 2008, 138-191)

© Suhrkamp Verlag Berlin 2022

All rights reserved by and controlled through Suhrkamp Verlag Berlin.

Юрген Хабермас

***Едно ново структурно изменение на публичността
и делиберативната политика***

Стилиян Йотов, *превод от немски*, 2023

© of the translation: S. Fischer Foundation by order of TRADUKI

© Стилиян Йотов, *съставител, автор на текст*, 2023

© Ирина Джонкова, *художник на корицата*, 2023

© Издателска къща **КК** – Критика и Хуманизъм, 2023

ISBN 978 954 587 255 6

Всички права запазени!

Забранява се възпроизвеждането на текста изцяло или на части, както и разпространението му чрез механично копиране, сканиране и/или чрез онлайн платформи. Нарушенията на авторското право на преводача и издателя ще бъдат преследвани по съдебен ред.

Съдържание

За термина „делиберация“ (бележка на преводача)	9
Преговор.	15
Разсъждения и хипотези за нови структурни изменения на политическата публичност.	17
Делиберативна демокрация (интервю)	75
Какво означава „делиберативна демокрация“? Възражения и недоразумения	99
Анекс: Притежава ли демокрацията все още някакво епистемно измерение? Емпирично изследване и нормативна теория	121

За термина „делиберация“ (бележка на преводача)

Терминът „делиберативна демокрация“ е въведен от Джоузеф Бесет¹. Бесет открива идеята си, заложена от Мадисън в *Записките на Федералиста* №10², по-специално като зародиш във фразата: „да филтрира и либерализира обществените възгледи, като ги пропусне през средата на избран колектив граждани... При такова устройство може даже да се случи обществената воля, изказана от представителите на народа, да бъде по-съзвучна на общественото благо, отколкото ако се изкаже от самия народ, събран за целта“³ („to refine and enlarge the public views, by passing them through the medium of a chosen body of citizens... Under such a regulation, it may well happen that the public voice, pronounced by the representatives of the people, will be more consonant to the public good than if pronounced by the people themselves, convened for the purpose“). Ясно е, че от

¹ Joseph M. Bessette, „Deliberative Democracy: The Majority Principle in Republican Government“, в: Robert A. Goldwin & William A. Schambra (съст.) *How Democratic is the Constitution?*, Washington D.C., 1980, American Enterprise Institute for Public Policy Research Press, 102-116.

² Джеймс Мадисън, Александър Хамилтън, Джон Джей, *Федералистът*, прев. Владимир Атанасов, С., 1997, Издателство на СУ, 106.

³ По цит. бълг. изд. на *Федералистът*.

четирите ключови думи в оригинала – *refine, enlarge, public views, public voice* – в българския превод не е останало нищо. А именно чрез тях през 1980 г. Бесет създава поредицата понятия „два вида публичен глас“, „правило на делиберативното мнозинство“, „делиберативен усет (sense) на общността“ (което в българския превод намираме като „предпазливият разум на обществото“ или „обществено чувство“), „делиберация“, за да стигне до „делиберативна политика“.

Впрочем до онзи момент с „делиберативна рационалност“ се е занимавал и Джон Ролс в глава 64 от *Теория на справедливостта* (1971), предадена на български език като „осъзната рационалност“. А в спора си с Хабермас – и с идеята за делиберативна демокрация.⁴

Междувременно, благодарение на превод на текст на Джеймс Фишкин, на български се настани и терминът „делиберация“.⁵

Що се отнася до самия Хабермас, той използва термина в книгата си *Структурни изменения на публичността* (оригинално издание на немски от 1962 г.), но не еднозначно – за разлика от *Фактичност и валидност* (1992), където му придава предимно институционален смисъл. Квинтесенцията на Хабермасовото разбиране се съдържа в текста му „Три нормативни модела на демокрация“ (1994).⁶ Впоследствие – под формата и на „делиберативна политика“ – се занимава с проблема на наддържавно равнище и в

⁴ Предадено на български като „съвещателна демокрация“, вж.: Джон Ролс, *Политически либерализъм*, С., 1999, Обсидиан, прев. Кольо Коев. Впрочем аз самият съм използвал същия израз в преводи на Хабермас.

⁵ Вж.: Джеймс Фишкин, *Демокрация и делиберация*, С., 1993, ЦИД, прев. Красимира Абаджиева.

⁶ Вж. бълг. изд.: Юрген Хабермас, *Философия на езика и социална теория*, С., 1999, ЛИК, 221-236, прев. Стилиян Йотов.

контекста на новите медии, вж. преведения и на български език текст „Постнационалната констелация и бъдещето на демокрацията“ (1998)⁷, както и текста в анекса към настоящото издание.

Думата „делиберация“ има латински произход: *libra* – везна, *librare* – отмервам, претеглям, *deliberare* – разглеждам внимателно. Тя означава възможност да осъществим „обмисляне“ наум или „обсъждане“ с други хора. „Съвещание“, „съвещаване“ придава донякъде най-плътност смисъла, заложен още от Мадисън. Друга възможност за това предлага думата „консултация“. Това значение изпъква например в опитите на френските енциклопедисти от XVIII в. да дефинират понятието. Донякъде смущаващ в тези две версии на превод обаче е акцентът върху мощния характер на процедурата. Защото „делиберацията“ има предвид **претегляне на аргументи и вземане на решение**, а не само **обсъждане**. И за този сериозен проблем си е давал сметка Жан-Жак Русо, в чието творчество се откриват пояснителни бележки, които понастоящем налагат ревизия на утвърдени преводи и разкриват преломни моменти в историята на собствените му понятия.⁸

⁷ В: Юрген Хабермас, *Постнационалната констелация*, С., 2004, Изд. къща КХ – Критика и Хуманизъм, 88-166, прев. Владимир Теохаров.

⁸ Ето само една илюстрация от вметка към неговите *Писма, написани от планината* (1764), появили се непосредствено след *Общественият договор* (1762) и като реакция на критиката – неочаквана за самия Русо – от страна на официалната църковна и светска власт в Женева: „В една държава, която се управлява като република и където се говори френски, би трябвало да се изработи специфичен език на управлението. *Делибериране, изказване на мнение и гласуване* са три много различни неща, които французите не разграничават достатъчно. *Делиберирането* означава претегляне на „за“ и „против“; *изказването на мнение* означава да изкажеш гледището си и да го мотивираш; *гласуване* означава да дадеш гласа си, когато вече остава само да се преброят гласовете. Към даден въпрос първо се пристъпва с делиберация. В

На български език постепенно и с право според нас се налага традицията да се заимства директно оригиналната форма, „делиберация“ (която впрочем не определя дали нейните актьори са индивиди или колективи). Този избор следваме консистентно и в настоящото издание.

Стилиян Йотов

първия тур се изказват мнения, а в последния се гласува. Съдилищата навсякъде имат повече или по-малко точно такава форма; но тъй като в монархиите не е необходимо обществеността да научава техните термини и правила, те си остават запазени за Адвокатурата“ (прев. Антоанета Колева).

ЕДНО НОВО
СТРУКТУРНО ИЗМЕНЕНИЕ
НА ПУБЛИЧНОСТТА
И ДЕЛИБЕРАТИВНАТА ПОЛИТИКА

Предговор

Бих искал да благодаря на моите колеги Мартин Силигер и Себастиан Севиняни, които – в контекста на текущата им работа по въпроса дали трябва да говорим за „нови“ структурни изменения на публичността – ме насърчиха да се захвана отново с една стара тема, въпреки че оттогава се занимавам с други въпроси и можах да взема под внимание съответните публикации само много избирателно. Затова пък успях да се запозная с професионалната дискусия чрез текстовете, които бяха събрали за специален том на списание *Левиатан*, който междувременно бе публикуван. Бих искал да благодаря на колегите си за това поучително четиво.

Не е изненадващо, че днес темата привлича широк интерес. Затова реших да дам моя принос към гореспоменатия том – достъпен за широката публика в леко преработен вид. Допълвам този текст с две обяснения на понятието „делиберативна политика“, която е част от просветен, демократичен процес на вземане на решения в политическата публична сфера. Това е интервю, направено за *Оксфордския наръчник по делиберативна демокрация*¹, и разширение на предговора ми към том с интервюта по същата тема, редактиран от Емили Пратико².

Юрген Хабермас
Щарнберг, януари 2022 г.

¹ M. Seeliger, S. Sevnigani (съст.), *Ein erneuter Strukturwandel der Öffentlichkeit?* (= *Leviathan*, Sonderband 37), Baden-Baden, 2021, Nomos.

² J. Habermas, „Interview“, в: A. Bächtiger, J. S. Dryzek, J. Mansbridge, M. E. Warren (съст.), *The Oxford Handbook of Deliberative Democracy*, Oxford, 2018, OUP, 871-883.

Разсъждения и хипотези за едно по-нататъшно структурно изменение на политическата публичност

Като автор на книгата *Структурни изменения на публичността*, публикувана преди почти шест десетилетия, която Мартин Зелигер и Себстиян Севиняни избраха за отправна точка за настоящата дискусия¹, бих искал да направя две забележки. Измерено по отношение на продажбите, книгата, въпреки че беше първата ми, си остана най-успешната и до днес. Другата забележка е свързана с причината, която подозирам за тази необичайна история на въздействие: Книгата съдържа социално-историческо и историкопонятийно представяне на „публичността“, което привлече много критики, но и даде нови импулси за по-широко заложен исторически изследвания. Тази историческа страна не е наша тема. Но благодарение на нея за социалните науки политическото понятие „публичност“ бива положено в по-широк социално-структурен контекст. Дотогава терминът се е използвал главно в понятийното

¹ M. Seeliger, S. Seignani (съст.), *Ein erneuter Strukturwandel der Öffentlichkeit? (= Leviathan, Sonderband 37)*, Baden-Baden, 2021, Nomos.

поле на „общественото мнение“, което от Лазарсфелд на-сетне започва да се обхваща и демоскопски, по-скоро по неспецифичен начин, докато сега социологически разбираната публичност се сдоба с място между гражданското общество и политическата система във функционално диференцираните обиталища на съвременните общества. По този начин стана възможно публичността да се изследва и с оглед на функционалния ѝ принос към интеграцията на обществото и по-специално с оглед на политическата интеграция на гражданите.² Въпреки че съм наясно, че публичността е социален феномен, който далеч надхвърля функционалния принос към демократичното вземане на решения в конституционните държави³, по-късно също се занимавах с темата от гледна точка на политическата теория.⁴ В настоящия текст също изхождам от ролята, която публичността играе в опазването на съществуването на демократичната общност. Мартин Зелигер и Себастиан

² Bernhard Peters, *Die Integration moderner Gesellschaften*, Frankfurt/M., 1993, Suhrkamp; Bernhard Peters, „On public deliberation and public culture: Reflections on the public sphere“, в: H. Wessler (съст.) *Public deliberation and public culture. The writings of Bernhard Peters 1993-2005*, London, 2008, Palgrave Macmillan, 134-159; от тази гледна точка вж. също: Hartmut Wessler, *Habermas and the Media*, Cambridge UK, 2018, Polity.

³ Във връзка с отношението между политическата и литературната публичност вж. моя страничен поглед в: Jürgen Habermas, „Warum nicht lesen?“, във: Frank Wagner, Katharina Raabe (съст.), *Warum lesen?*, Berlin, 2020, Suhrkamp.

⁴ Главата относно ролята на гражданското общество и политическата публичност (в: Jürgen Habermas, *Faktizität und Geltung*, Frankfurt/M., 1992, Suhrkamp, 399-467) се свързва с размишленията в последната глава на *Структурни изменения на публичността* (1962) и най-вече с въведението към новото издание от 1991 г. За последен път темата е продължена в: „Притежава ли демокрацията все още някакво епистемно измерение? Емпирично изследване и нормативна теория“ (вж. Анекс в настоящото издание; бел. изд.).

Севиняни, благодарение на интересните си разсъждения, ме убедиха да помисля за подновеното структурно изменение на публичната сфера, въпреки че отдавна се занимавам с други теми и успях да взема под внимание съответните публикации само твърде избирателно.⁵ Но пък имах възможността да прочета интересните статии от техния сборник и благодаря на нашите колежки и колеги за това поучително четиво.⁶

Първо, искам да разгледам връзката между нормативната и емпиричната теория (1); след това да обясня защо и как трябва да разбираме демократичния процес, веднага щом той бъде институционализиран в условията на индивидуализирано и плуралистично общество, в светлината на една делиберативна политика (2); и накрая да припомня невероятните условия за стабилност на една податлива на криза капиталистическа демокрация (3). В тази теоретична рамка, за която *Структурните изменения* (1962) представляваше социалноисторическа подготвителна работа, очертавам дигитално променената медийна структура и нейните въздействия върху политическия процес. Технологичният напредък на дигитализираната комуникация първоначално насърчава тенденции към премахване на границите, но и към фрагментиране на публичността. В допълнение към редакционната публичност платформеният характер

⁵ Martin Seeliger, Sebastian Sevignani, „Zum Verhältnis von Öffentlichkeit und Demokratie. Ein neuer Strukturwandel?“, *op. cit.*, 9-40; Sebastian Sevignani, „Ideologische Öffentlichkeit im digitalen Strukturwandel“, *op. cit.*, 41-67. Martin Seeliger, Sebastian Sevignani (съст.), *Ein neuer Strukturwandel der Öffentlichkeit?*, Sonderband *Leviathan* 37, 2021.

⁶ Собственият ми принос не е някаква реплика към тях; но особено в раздели от (4) до (6) той отразява това, което научих от текстовете във въпросния том.

на новите медии създава комуникационно пространство, в което читателите, слушателите и зрителите могат спонтанно да поемат ролята на автори (4). Обхватът на новите медии може да се види от резултата от дългосрочно проучване относно използването на разширените медийни предложения. Докато през последните две десетилетия използването на интернет се разпространи бързо, а телевизията и радиото повече или по-малко запазват своя дял, потреблението на печатни вестници и списания намалява драстично (5). Възходът на новите медии се случва в сянката на комерсиалната експлоатация на засега нерегламентираната мрежова комуникация. От една страна, това заплашва да лиши журналистите, т.е. професионалната група, отговорна за традиционните медии, от икономическата им основа; от друга страна, изглежда, че сред потребителите единствено на социалните мрежи като медии се разпространява форма на полупублична, фрагментирана и затворена в себе си дискусия, която деформира *възприемането на политическата публичност* като такава. Ако това предположение е вярно, важна субективна предпоставка за повече или по-малко делиберативния начин на формиране на мнението и волята е изложена на риск за нарастващ брой граждани (6).

(1) В статиите, занимаващи се с ролята на политическата публичност в демократичната конституционна държава, обикновено правим разлика между емпирични изследвания и нормативни теории. Джон Ролс говори за „идеална теория“. Мисля, че това е твърде опростена алтернатива. От моя гледна точка теорията на демокрацията трябва рационално да реконструира разумното съдържание на нормите и практиките, които са придобили